

MALMÖ HÖGSKOLA
Lärande och samhälle
Individ och samhälle

Examensarbete
15 högskolepoäng, avancerad nivå

Elevinflytande i klassrummet

Student influence in the classroom

Emma Strand

Lärarexamen 270hp
Historievetenskap och lärande
Datum för slutseminarium: 2012-11-02

Examinator: Laid Bouakaz

Handledare: Nils Andersson

Abstract

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur det är ställt med det informella elevinflytandet i en av Sveriges storstadsregioners skolor. Med det informella inflytandet avses inflytande i planering och genomförande av undervisningen. Målet är att ta reda på om elever och lärare har en likartad syn på vad elevinflytande är och hur väl detta uppnås och tillämpas på skolan, samt se till hur implementeringen av Lgr11 har förändrat lärares sätt att arbeta med elevinflytande. Genom intervjuer med lärare och enkätundersökningar med elever framkommer att lärare och elever är upplever elevinflytandet och dess roll i skolan olika. Även lärarna emellan går meningarna isär, vilket främst beror på inställning till elevinflytande. Gemensamt för samtliga lärare är dock att införandet av Lgr11 och dess centrala innehåll har försvårat arbetet med elevinflytande. Eleverna upplever att de har väldigt lite att säga till om i sin vardag i skolan, något som i viss mån styrks av lärarintervjuerna då de poängterar att elevinflytandet främst finns vid praktiska beslut om arbetssätt och redovisningsform, inte i planeringsstadiet av undervisningen.

Nyckelord: Delaktighet, demokrati, inflytande, Lgr11

Innehållsförteckning

1. Inledning	7
1.1 Syfte.....	8
1.2 Frågeställning.....	8
1.3 Avgränsning.....	8
2. Litteratur och teori	9
2.1 Forskningsläge.....	9
2.1.1 Begreppet elevinflytande.....	9
2.1.2 I verkligheten.....	10
2.2 Teori.....	13
2.2.1 Maktfaktorn.....	13
2.2.2 Dewey och reformpedagogiken.....	14
3. Metod	16
3.1 Metodval.....	16
3.2 Val av datainsamling.....	17
3.3 Urval.....	18
3.4 Genomförande.....	19
3.5 Bearbetning av insamlat material.....	19
3.6 Forskningsetiska överväganden.....	20
4. Resultat	21
4.1 Enkätundersökningar.....	21
4.1.1 Sammanfattning.....	26
4.2 Intervjuer.....	27
4.2.1 Vad är elevinflytande?.....	27
4.2.2 Elevinflytande i undervisningen.....	28
4.2.3 Den nya läroplanen.....	29
4.2.4 Sammanfattning.....	31
5. Analys och diskussion	32
5.1 Begreppet elevinflytande.....	32
5.2 Elevinflytande i undervisningen.....	33
5.3 För- och nackdelar med styrdokumentet.....	35
5.4 Slutsats.....	36
5.4.1 Fortsatt forskning.....	38
6. Referenslista	39
Bilaga	41

1. Inledning

När den nya läroplanen med de nya kursplanerna kom år 2011 var de flesta lärare jag har pratat med mycket positivt inställda. Många ansåg att bedömningen skulle bli mer likvärdig, och det centrala innehållet skulle se till att elever på nationsbasis fick en likvärdig undervisning innehållsmässigt. Men hur ser det ut med elevinflytandet på undervisningen när det redan på förhand är bestämt vad eleverna ska lära? I Lgr11 står det klart och tydligt att eleverna har rätt till inflytande över sin skolgång, såväl vad gäller lärandemiljö, arbetsformer och innehåll:

Läraren ska

- svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad¹

Hur ska eleverna kunna ha inflytande över undervisningens innehåll samtidigt som det centrala innehållet från början reglerar vad som ska behandlas? Frågan är viktig, inte bara för att det står i läroplanen att elevinflytande ska tillämpas. Vilken människa som helst som inte har något att säga till om på sitt arbete kommer att uppleva tristess och en känsla av att vara obetydlig. Varför skulle det vara annorlunda för eleverna på deras ”arbete”? Eva Forsberg tar upp problemen med skolplikten, som gör att alla barn i vårt land måste gå i skolan och i skolan dikteras i många fall deras skolgång fram till sexton års ålder. De elever som väljer att läsa på gymnasiet, vilket i vårt land är en klar majoritet, ställs allt som oftast inför ytterligare tre år av ”gör si, gör så”. Forsberg hänvisar till Berg, som menar att eleverna inte har möjlighet att välja om de vill gå i skolan. Det är bestämt för dem och deras föräldrar, och väl i skolan styrs de av lärare som får ett slags ”övervakande funktion”.² Frågan blir hur arbetet med elevinflytande och delaktighet kan fungera i en påtvingad skola med ett på förhand bestämt innehåll, ett intressant ämne för såväl lärare och blivande lärare som för föräldrar och elever.

Dessa svårigheter med elevinflytande och dess olika dimensioner har Amelie Tham uppmärksammat i en på uppdrag av Skolverket sammanställning om elevinflytande. I boken

¹ Lgr11, Övergripande mål och riktlinjer, Elevernas ansvar och inflytande, s. 15

² Forsberg, Eva, *Elevinflytande eller vanmakt?* (1992), s. 18

menar hon att inflytande i skolan *ska* finnas eftersom det omnämns i styrdokument och läroplaner. Detta inflytande yttrar sig på olika sätt, dels det formella inflytandet som kommer till uttryck vid klassråd och elevråd, dels det informella inflytandet som syftar till elevernas möjlighet att påverka sin vardag i skolan och dess arbete.³

1.1 Syfte

Denna uppsats syftar till att studera och analysera hur det är ställt med elevinflytandet på undervisningen. Målet är att ta reda på om elever och lärare har en likartad syn på vad elevinflytande är och hur väl detta uppnås och tillämpas på skolan. Med den nya läroplanen och de nya kursplanerna kommer även en diskussion föras kring om och hur skiftet från den förra läroplanen har påverkat och format lärarnas sätt att arbeta med elevinflytande.

1.2 Frågeställning

- Vad anser lärare och elever att elevinflytande är, och ser elever och lärare på elevinflytande på samma sätt?
- Hur tar sig elevinflytande konkreta uttryck på skolan, i undervisningen och planeringen av denna?
- Hur har skiftet från Lpo94 till den nya läroplanen Lgr11 påverkat lärarens planering av undervisningen och genomförandet av denna för att främja elevinflytande?

1.3 Avgränsning

Fokus kommer att ligga på hur mycket inflytande eleverna har på sin direkta undervisning i form av vad och hur de lär, det informella elevinflytandet. Därmed kommer jag inte att mer än i förbifarten nämna övrig elevdemokratisk verksamhet, såsom elevråd, kamratstödjare och liknande grupper som finns på skolan som vi kan benämna formellt inflytande.

³ Tham, Amelie, *"Jag vill ha inflytande över allt"* (1998), s. 9

2. Litteratur och teori

2.1 Forskningsläge

Nedan kommer tidigare forskning på området elevinflytande att presenteras. Först presenteras hur begreppet elevinflytande behandlas i litteraturen, därefter kommer en redogörelse av vad forskning och undersökningar om elevinflytande i praktiken har resulterat i. Med uppsatsens begränsning i åtanke kommer det främst att vara forskning kring det informella inflytandet som omnämns.

2.1.1 Begreppet elevinflytande

Amelie Tham visar i *Jag vill ha inflytande över allt* att begreppet elevinflytande används i skollagen och av lärare, men ingenstans preciseras begreppet. Det är med andra ord en tolkningsfråga vad som är elevinflytande och vad begreppet innebär, vilket medför att olika lärare tolkar och tillämpar elevinflytande på olika sätt. Tham menar också att eftersom begreppet är så svårdefinierat är eleverna beroende av att vuxna på skolan, lärare och rektorer, delar med sig av sin kunskap av vad elevinflytande är. Utöver detta är eleverna även beroende av att lärarna faktiskt arbetar med elevinflytande och inte förbiser det.⁴ Tham menar vidare att eftersom Sverige har ratificerat FN:s barnkonvention ska hela samhället, inklusive skolan, vila på dess grunder om barns rätt. Dessa inkluderar att barn ska ha rätt att uttrycka sina åsikter och bli hörda, samt att staten är skyldig att involvera barn i frågor som rör dem.⁵

Mats Danell visar i sin licentiatuppsats *Vad händer i skolans hus?* att medinflytande för elever har omnämnts i läroplaner från Lgr69 fram till Lpo94. Han menar också att elevens inflytande har utvecklats för varje ny läroplan, men att flera utredningar visar att utvecklingen i praktiken inte alltid tagit de steg som önskats.⁶ Danell hävdar vidare att det var först med Lpo94 som det förtydligades hur elevinflytandet skulle komma till uttryck. Detta "...genom att peka ut

⁴ Tham, Amelie, *"Jag vill ha inflytande över allt"* (1998), s. 7

⁵ Ibid. s. 8

⁶ Danell, Mats, *Vad händer i skolans hus?* (2003), s. 33

arbetsformer, undervisningens innehåll, planering och utvärdering som intressanta områden för elevernas inflytande”⁷.

Eva Forsberg har skrivit mycket om elevinflytande, och hon belyser i en observationsstudie, *Elevinflytande i ett didaktiskt perspektiv*, att begreppet elevinflytande är en sammanblandning av en rad företeelser. Forsberg menar att begreppet ofta förväxlas eller likställs med begrepp som elevaktiva arbetssätt, elevaktivitet och liknande.⁸ I *Elevinflytandets många ansikten* bygger Forsberg vidare på detta och menar att vi bör vara öppna för att se uttrycket elevinflytande som ett maktbegrepp. Forsberg menar att makt handlar om en möjlighet att påverka, oavsett om denna maktutövning är medveten eller inte.⁹ Därmed, menar Forsberg, är det ”inte meningsfullt att fråga om elever har inflytande”¹⁰ eftersom makt eller inflytande inte innehas av lärare eller elever utan är det som kommer till uttryck i mötet mellan dessa. Vidare menar Forsberg att det därmed är irrelevant att diskutera huruvida elever har inflytande, hon anser istället att vi bör diskutera huruvida det elevinflytande som finns är positivt eller negativt.

I en publikation från Skolverket om elevinflytande, arbetssätt och arbetsformer framgår att elevinflytandet ska genomsyra elevernas hela vardag. Eleverna ska ha inflytande över innehållet i undervisningen och hur denna undervisning bedrivs, och detta inflytande ska växa med stigande ålder. I publikationen betonas även de olika former av elevinflytande som finns, det formella och det informella där det formella inflytandet gäller för exempelvis elevråd och skolkonferenser. Det informella inflytandet är det som gäller för det egna arbetet och undervisningssituationen. Skolverket trycker också på att det inte räcker att enbart förmedla kunskaper demokratiska värden och värderingar, undervisningen måste bedrivas i denna anda.¹¹

2.1.2 I verkligheten

Flera undersökningar och forskning kring elevinflytande i praktiken har gjorts. En omfattande studie av Margareta Aspán visar att klyftan mellan elevers och lärares syn på elevinflytande kan

⁷ Ibid. s. 34

⁸ Forsberg, Eva, *Elevinflytande i ett didaktiskt perspektiv* (1994), s. 10

⁹ Forsberg, Eva, *Elevinflytandets många ansikten*, (2000) s. 130

¹⁰ Ibid. s.143

¹¹ *Skolverkets arbete med elevinflytande och arbetssätt och arbetsformer i skolan*, (1998) s. 1-3

vara väldigt stort. I *Att komma till sin rätt* visar hon genom den forskning hon bedrivit att lärare och elever många gånger ser den andra parten som ett hinder, samt att eleverna anser att lärarna inte tar elevinflytande på allvar samtidigt som lärarna anser att eleverna faktiskt har tillräckligt med inflytande.¹² I samma studie hänvisar Aspán till en publikation från Skolverket, *Inflytandets villkor*, i vilken det framkommer att skolor oftast använder elevinflytande för ett högre syfte att nå mål såsom att främja lärandet och åtgärda sociala problem, inte för att elevinflytandet har något värde i sig självt eller att det skulle vara en rättighet.¹³

Detta att lärare och elever står långt ifrån varandra i fråga om vad elevinflytande är och hur väl det uppnås visar Gunvor Selberg i *Främja elevers lärande genom elevinflytande*, i vilken hon hänvisar till en studie av Mattsson och Svensson som visar att de flesta lärare anser att elevinflytandet fungerar väl men att de flesta elever anser att inflytandet inte är särskilt stort. I en fortsatt hänvisning till Mattsson och Svensson menar Selberg att lärare och elever bedömer vad elevinflytande är på olika sätt. Medan lärare anser att elevinflytandet uppnås genom att eleverna får välja mellan ämnen och kurser vill eleverna ha mer inflytande över själva undervisningen.¹⁴ Selbergs pekar också på att det finns olika erfarenhetsnivåer av elevinflytande, vilket påverkar eleverna i ingång till ett arbetsområde, förberedelser, val av innehåll, val av källor för information samt resultatet av lärandet.¹⁵

Danell visar i *På tal om elevinflytande* att lärare många gånger ställer eleverna inför på förhand gjorda valalternativ. Det kan exempelvis handla om hur de vill redovisa, var de ska sitta eller vem de ska arbeta tillsammans med, men i själva planeringen av lektionsinnehåll kommer de inte till tals. Intervjuerna som Danell gjort visar också att lärare i de lägre åldrarna och fritidspedagogerna på ett mer aktivt sätt inbjuder eleverna till att vara med och bestämma redan i planeringsstadiet.¹⁶ I *Vad händer i skolans hus?* menar Danell att ett sådant fenomen kan bero på de förväntningar lärarna har, de förväntar sig och förutsätter därmed att elevinflytande gör det svårare för lärarna att hjälpa eleverna att nå målen och kunskapskraven. Utöver detta finns

¹² Aspán, Margareta, *Att komma till sin rätt* (2005), s. 33

¹³ Ibid. s. 30

¹⁴ Selberg, Gunvor, *Främja elevers lärande genom elevinflytande*, (2001), s. 37

¹⁵ Ibid. s. 138

¹⁶ Danell, Mats, *På tal om elevinflytande*, (2006), s. 88

många utomstående som hävdar elevers rätt till inflytande och berättar hur lärarna ska arbeta med just elevers inflytande, vilket antas försvåra för lärarna.¹⁷

I Forsbergs observationsstudie inom matematik, som genomfördes med en årskurs tre, framkommer att läraren är medveten om att hon inte tillåter mycket utrymme för eleverna att vara med och påverka undervisningen. Anledningen till det är att läraren anser att eleverna saknar adekvat kunskap och erfarenhet för att vara med och påverka. Forsbergs studie visar också att de få gånger eleverna har åsikter om sin undervisning tar diskussionerna snabbt slut och undervisningen återupptas där den avbrutits. Däremot har eleverna inflytande över praktiska saker såsom var de vill sitta och vem de vill arbeta tillsammans med. Läraren menar också att eleverna faktiskt påverkar sin undervisning på så vis att hon i sin planering tar hänsyn till hur eleverna mottagit tidigare undervisning och därmed försöker anpassa sig efter reaktionerna hon fått.¹⁸

Amelie Tham visar en lite annorlunda bild av elevinflytande i skolan. Efter observationer och intervjuer på Rinkebyskolan ger hon en positiv lägesbeskrivning av elevernas inflytande. Engagerade lärare, rektorer, elever och föräldrar har tillsammans skapat en skola med mycket elev- och föräldrainflytande. Eleverna utvärderar kontinuerligt sin undervisning och får ta ställning till lärarnas planering och föräldrarna har ett eget råd som är med och har synpunkter på skolans pedagogiska verksamhet.¹⁹ En annan positiv bild av fungerande elevinflytande visar Tham från Kråkbergsskolan i Sunderbyn, där det ofta görs utvärderingar och intervjuer med eleverna. Rektorn förklarar detta initiativ med att det kvittar hur väl lärarna planerar och vad skolledningen tycker, det är eleverna som måste uppfatta skolan som givande. Hon poängterar att arbetet med elevinflytande inte har varit smärtfritt, och en del av lärarna har haft svårare än andra att släppa det hon kallar en ny lärarroll.²⁰ Thams intervjuer visar att fördelarna med att arbeta med elevinflytande och minska den traditionella katederundervisningen är många. Eleverna har lärt sig eget ansvar, och de växer i rollen som ansvarstagande individer menar rektorn på skolan i Sunderbyn.

¹⁷ Danell, Mats, *Vad händer i skolans hus?*, (2003), s. 69-70

¹⁸ Forsberg, Eva, *Elevinflytande i ett didaktiskt perspektiv* (1994), s.44-45

¹⁹ Tham, Amelie, *"Jag vill ha inflytande över allt"* (1998), s. 24-25

²⁰ Ibid. s. 38

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att synen på vad elevinflytande är ofta inte skiljer sig avsevärt mellan lärare och elever, däremot finns en klyfta beträffande hur detta inflytande kommer till uttryck och om detta är tillräckligt eller inte. Många elever känner att de har inflytande över rent praktiska saker såsom val av sittplats, men inte att de är en del av planeringen av undervisningen. Lärarna å andra sidan anser många gånger att eleverna redan har tillräckligt med inflytande och ansvar, och antyder att de inte skulle klara av mer. Det framgår också att det inte är någon större skillnad åldersmässigt, oavsett om eleverna går i årskurs tre eller nio så har de ungefär samma typ av reellt inflytande. Undantaget är Amelie Thams observationer och intervjuer på Rinkebyskolan och Kråkbergsskolan där både lärare och elever upplever en väl fungerande elevdemokrati.

2.2 Teori

Två teorier används i denna uppsats för att analysera och koppla samman litteratur och empiri. Dessa två är teorin om elevinflytande som makt, främst genom Forsbergs forskning på området, samt Deweys klassiska teori om vikten av kommunikation i undervisningen och elevens delaktighet i densamma.

2.2.1 Maktfaktorn

Som tidigare kortfattat nämnts kan vi, som Forsberg nämner, tala om elevinflytande och begreppet makt. Att ha inflytande eller makt är att påverka, oavsett om det är med positiva eller negativa förtecken. Att tala om makt som en relation gör den till ett socialt fenomen, en påverkan som kommer till uttryck mellan två eller flera personer.²¹ Forsberg menar vidare att begreppen makt och inflytande tenderar att tolkas som någonting som en individ eller grupp har mer eller mindre av. Elever kan räknas just till en sådan *grupp* som har inflytande och makt, frågan blir hur mycket makt och om denna makt har positiva eller negativa förtecken. Här är det alltså inte

²¹ Forsberg, Eva, *Elevinflytandets många ansikten*, (2000) s.130

frågan om huruvida eleverna har inflytande, med detta synsätt är det redan konstaterat att så är fallet, frågan är istället om detta inflytande faktiskt gynnar eleverna och deras skolgång.²²

Denna makt som eleverna därmed har kan ses som dominans eller som gemenskap. Om makt betraktas som dominans innebär det att den ena partens handlingar underordnas den andra partens krafter. Makten blir en slags egenskap som innehas av en person eller grupp över en annan.²³ Denna uppfattning av makt bygger på att den ena parten, en grupp eller en person, vinner över den andra som per automatik förlorar. Ser vi istället makt som gemenskap innebär det en makt där den enes makt stärker den andres, makt blir en relation. Med detta synsätt handlar makt om delaktighet och ge vad Forsberg kallar svaga grupper, till vilken vi bör vara benägna att räkna elever som står i beroendeställning till lärare, en röst.²⁴ Här finner vi inte på samma sätt som den dominerande makten en tydlig vinnare och förlorare. Båda parter kan vinna eller förlora, och vid tillfällen *samtidigt* vinna och förlora. I fallet elevinflytande kan detta komma till uttryck om en part, elev eller lärare, kommer med ett förslag som den andre ratar eller godtar, helt eller åtminstone delar av.

2.2.2 Dewey och reformpedagogiken

Gunnar Sundgren menar att den svenska skolan är starkt influerad av Deweys pedagogik, som bygger på att lärandet måste kännas meningsfullt för eleverna, eleverna måste känna att de är en del av sin skolgång och att de är tillåtna att vara delaktiga. Dewey menar att då skola och samhälle går hand i hand måste skolan ta vara på den sociala samvaron, eftersom människor i grund är samhällsvarelser med sociala behov. I och med detta är Dewey generellt emot all form av att se eleven som passiv mottagare av kunskap, främst tydliggjord i den traditionella skolan där barnet blir en osynlig del i en massa.²⁵

Dewey menar att kommunikation och socialt liv alltid är bildande för människor. Det är i samtalet med andra människor som vi får en utvidgad och förändrad erfarenhet. Men Dewey menar också att det finns en skillnad mellan den utbildning som alla människor får genom att

²² Ibid. s. 143

²³ Ibid. s. 133

²⁴ Ibid. s. 138-139

²⁵ Sundgren, Gunnar, i *Boken om pedagogerna*, (2005), s. 87

leva med andra och den planerade utbildningen av unga.²⁶ Den utbildning som unga får genom samlevnad med andra människor är tillfällig och i många fall ostrukturerad. Dewey menar att det krävs en strukturerad skolning och systematisk undervisning i ett komplext samhälle, trots att farorna med sådan skolning är att undervisningen blir främmande och abstrakt.²⁷ Som en förlängning av detta menar Dewey att deltagande är vitalt för att i viss mån väcka och i hög grad bibehålla intresset hos eleverna. Intresse för någonting är drivkraften, och därmed måste man ta ”hänsyn till varje barns specifika begåvning, behov och preferenser”²⁸ eftersom vi inte kan utgå ifrån att alla barn fungerar lika enbart på grund av att de sitter i samma klassrum med samma bok framför sig. Och även om en lärare tar hänsyn till begåvning, behov och preferenser måste ett intresse finnas, annars riskerar utbildningen att bli ineffektiv eftersom eleven ser uppgiften som en läxa som ska läras.²⁹

Båda dessa sätt att se på inflytande/makt och delaktighet kommer att användas för att tolka och analysera det empiriska materialet, vilket i sin tur ligger till grund för den analys och diskussion som kommer att avsluta denna uppsats. Uppfattningarna och utgångspunkten är alltså att elever i skolans har inflytande och makt, och det som kommer prövas är om det på den undersökta skolan är positivt eller negativt inflytande liksom det kommer prövas om den makt som existerar där främst är den dominerande eller gemenskapsbaserade makten. Till detta kommer Deweys uppfattning om vikten av delaktighet och tillvaratagandet av elevers intresse och fostran till demokratiska medborgare, vilket kommer att tillföra en viss elevcentrerad dimension trots att perspektiver främst är lärarens.

²⁶ Dewey, John, *Demokrati och bildning*, (1999), s.39-40

²⁷ Ibid. s. 41-42

²⁸ Ibid. s. 173

²⁹ Dewey, John, *Demokrati och bildning*, (1999), s. 178

3. Metod

Till denna uppsats föll valet av metod på både kvantitativa enkätundersökningar och kvalitativa intervjuer. Fördelningen blev sådan att frågor riktade till elever ställdes genom enkätundersökningar och intervjuerna genomfördes med lärare. Dessutom menar Jan Trost i *Enkätboken* att det ofta går att använda dessa två typer av undersökningar i kombination med varandra då de kompletterar varandra och gör att helheten blir tydligare.³⁰

3.1 Metodval

Jarl Backman menar att det kvalitativa perspektivet bygger på att man ser världen subjektivt, en konstruktion såväl individuellt, socialt och kulturellt. Man mäter inte en given verklighet, utan söker svar i en subjektiv omvärld vilken man är en del av. Fokus ligger inte på hur en objektiv verklighet ser ut, utan hur individen uppfattar och formar sin verklighet.³¹

I *Enkätboken* visar Jan Trost att kvantitativa undersökningar, i skolan ofta i form av gruppenkäter, i stor utsträckning är beroende av struktur och hög standardisering. Det vill säga att alla enkäter som skickas ut ska vara utformade på samma sätt, frågorna ställs i samma ordning till samtliga svarande och att de svarande i största möjliga mån ska besvaras under liknande förhållanden för samtliga som deltar i undersökningen.³² En strukturerad enkät som har fasta svarsalternativ är att föredra framför en ostrukturerad som har öppna svarsmöjligheter. Om dessa krav uppfylls är tillförlitligheten eller reliabiliteten större.³³ Gradalternativ av sorten ”alltid, ofta, sällan, aldrig” menar Trost ger lägre reliabilitet och validitet eftersom människor tolkar dessa ord olika beroende på referensram.³⁴

³⁰ Trost, Jan, *Enkätboken*, (2007), s. 18

³¹ Backman, Jarl, *Rapporter och uppsatser*, (2008), s. 53

³² Trost, Jan, *Enkätboken*, (2007), s. 59

³³ *Ibid.* s. 64

³⁴ *Ibid.* s. 74

Ovanstående var viktigt i komponerandet av enkäten. Fokus låg på att utforma en enkät som inte skulle ta för lång tid för dessa elever att besvara, samt att frågorna skulle vara formulerade på så vis att samtliga elever, oavsett språklig nivå, skulle känna sig trygga i att besvara frågorna. Därför utformades enkäten på så vis att sex frågor ställdes, varav de fem första behandlade hur elevinflytande kommer till uttryck på skolan med svarsalternativen Ja eller Nej. Ett tredje alternativ såsom ibland eller vet ej förkastades medvetet för att undvika att eleverna av en eller annan anledning valde detta alternativ på samtliga frågor, som en enkel utväg. Den sjätte frågan var en öppen fråga om vad eleverna anser att elevinflytande är, och formulerad på så vis att den inte var tvingande. Denna fråga kändes dock nödvändig att ha med eftersom ett delsyfte med uppsatsen, och därigenom även enkäten, är att ta reda på vad elever anser att elevinflytande är.

3.2 Val av datainsamlingsmetod

Intervjuerna genomfördes enskilt med varje lärare i klassrummen där de undervisar. Detta var inte bestämt på förhand men föll sig naturligt då jag sökte upp dem. Intervjuerna bestod av ett antal på förhand bestämda frågor kring elevinflytande och dess olika sidor, vilket följdes upp av många följdfrågor under intervjuernas gång. Därmed löpte intervjuerna inte likadant, då olika följdfrågor ställdes vid olika tillfällen.

Enkätundersökningarna genomfördes med en klass i årskurs nio och en klass i årskurs åtta. Att valet föll på dessa årskurser var för att jag ville göra undersökningar med elever som har gått på skolan länge och därmed känner skolans sätt att arbeta med elevinflytande. Då jag ville få med något av den kvalitativa aspekten om hur människor uppfattar sin verklighet även i enkäterna utformades den på så vis att några av frågorna inleddes med orden ”tycker du att...”. Svarsalternativen på dessa frågor var JA/NEJ och enkäten avslutades med en öppen fråga där eleverna fick möjlighet att skriva eventuella egna tankar om elevinflytande.³⁵ Här bör också noteras att dessa kvantitativa enkätundersökningar inte är statistiskt tillförlitliga, utan genomförda för att svara mot uppsatsens frågeställning. Detta innebär alltså en inblick på just

³⁵ Se bifogad bilaga för enkäten

den skola som undersökningarna är genomförda på. Sammanlagt samlades 39 enkäter in, vilket också var antalet enkäter som delades ut, vilket innebär att bortfallet var noll.

Trots att enkäten inte är statistiskt tillförlitlig bör en kommentar göras gällande dess reliabilitet. Trost menar att det finns fyra viktiga komponenter att ta hänsyn till, kongruens, precision, objektivitet och konstans, av vilka Trost menar att kongruensen är relevant vid enkätundersökningar. Kongruens handlar om att frågor som ska mäta samma sak bör vara lika.³⁶ I enkätundersökningen för denna uppsats delades samma enkät ut till samtliga svarande, vilket bör uppfylla målet med kongruens.

3.3 Urval

Till denna uppsats söktes fyra lärare att intervjua och två klasser att genomföra enkätundersökningar med. Då intervjupersoner söktes låg förhoppningen i att finna fyra lärare som samtliga är utbildade i sina ämnen och har arbetat på skolan i åtminstone tre år. Därmed försäkras även att lärarna har arbetat med Lpo94, vilket var väsentligt då ett av uppsatsens delsyften är att undersöka hur skiftet från Lpo94 till Lgr11 har påverkat lärarnas sätt att arbeta med elevinflytande. Vidare söktes lärare med olika lång erfarenhet i yrket samt att åtminstone en av dessa lärare undervisar i ett praktiskt ämne. Då det visade sig svårt att finna lärare som var intresserade av att ställa upp på en intervju frångicks de ovan nämnda kriterierna något, bland annat intervjuades lärare som inte har arbetat på skolan i tre år.

Lärarna som ställde upp på intervju har samtliga lärarexamen med behörighet att undervisa i sina ämnen. En SO-lärare, en textilslöjds lärare, en matte- och NO-lärare samt en matte- och hemkunskapslärare intervjuades, ålder och erfarenhet av läraryrket varierade, liksom det personliga intresset för arbete med elevinflytande.

³⁶ Trost, Jan, *Enkätboken*, (2007), s. 64

3.4 Genomförande

Samtliga intervjuer och enkätundersökningar är gjorda på en skola i en av Skånes storstadsregioner. Det är där jag har gjort min praktik under samtliga år på lärarutbildningen, och jag såg en fördel i att göra intervjuer med lärare jag känner personligen eftersom det ger mig möjlighet att på ett mer korrekt sätt tolka det de säger. Ännu mer kändes det som en fördel när jag ska tolka elevsvaren från enkätundersökningar att jag känner till klasserna. Dessutom är skolans miljö och arbetssätt välkända för mig, vilket också hjälper till att tolka och analysera svar från både enkäter och intervjuer.

Den subjektiva verkligheten som omnämns ovan var vad jag eftersträvade i mina intervjuer då en av syftesfrågorna rör just hur lärare uppfattar uttrycket elevinflytande och hur de arbetar med det i sin undervisning. Därför var samtliga intervjusamtal öppna med fokus på den intervjuade, som intervjuare försökte jag vara så mycket i bakgrunden som möjligt och så lite ledande som möjligt. Huvudfrågorna inleddes medvetet med ”hur...”, ”varför...” och ”vad anser du...?” för att få ut så mycket som möjligt av de intervjuade. Dessutom är begreppet elevinflytande, som visats tidigare, ett väldigt subjektivt begrepp som kräver individuell tolkning. Det är också en sak att säga att elevinflytande är bra eller dåligt, enkelt eller svårt, men i kvalitativa intervjuer ges möjligheten att se om kroppsspråket och tonen stämmer överens med vad den intervjuade säger. I analysen av intervjuerna används därför främst begreppet trovärdighet, om lärarnas svar stämmer överens med deras utstrålning. Dessutom gjorde jag som intervjuare mitt bästa för att skapa en avslappnad atmosfär, där lärarna kunde känna att om deras svar inte var till elevinflytandets fördel var detta inget som värderades av mig.

3.5 Bearbetning av insamlat material

Samtliga intervjuer spelades in och transkriberades direkt efter intervjutillfället. Detta för att jag som intervjuare och transkriberare skulle ha så mycket av intervjun som möjligt i färskt minne, samt att transkriberingen underlättade vid sammanställningen och analysen av materialet. Enkätundersökningarna sammanställdes först då undersökningar med båda klasserna var gjorda,

och därefter gjordes tabeller för fråga ett till fem och citat valdes ut från fråga sex, som var en öppen fråga.

3.6 Forskningsetiska överväganden

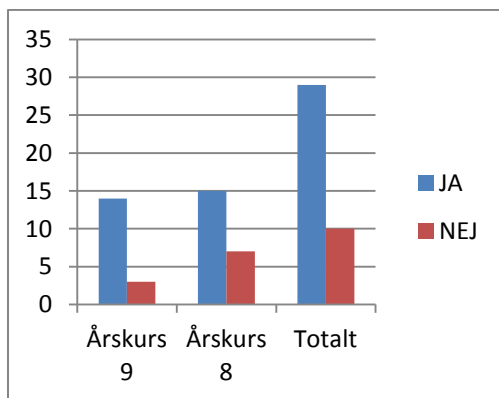
Samtliga lärare som intervjuades informerades vid förfrågan om att ställa upp på en intervju om syftet med uppsatsen, samt att enkätundersökningar även genomfördes med elever om frågan. Eleverna som svarade på enkäten upplystes uttryckligen om att deras medverkan var helt anonym och frivillig, samt att ingen lärare skulle få se deras enkätsvar. De upplystes om att deras svar skulle sammanställas i denna uppsats, men att jag under inga omständigheter skulle diskutera deras svar med lärare på skolan. Då enkäten inte var av privat eller etisk känslig karaktär, samt att full anonymitet och frivillighet försäkrades, fattade lärare på skolan beslut att enkäten inte behövde föregås av förfrågning till föräldrar vars barn är under femton år. Detta i enlighet med Vetenskapsrådets forskningsetiska principer om informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav samt nyttjandekrav.³⁷ Lärarna som intervjuades meddelade att deras namn gärna fick publiceras, men trots detta är samtliga namn på lärare fingerade utan hänsyn till kön.

³⁷ Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, s. 7-14

4. Resultat

Skolan där intervjuerna och enkätundersökningarna genomfördes är en relativt liten skola med en klass i varje årskurs, med ett undantag där en stor klass på trettio elever har delats i två mindre klasser. På högstadiet är det dock ingen ovanlighet att en klass består av uppemot trettio elever, och eventuella delningar av sådana klasser sker inte enkelt. Det är en traditionell skola där nästan alla klassrum för de teoretiska ämnena är inredda med bänkar i rader, riktade mot smart-board eller white-board. Denna uppställning av bänkar i samtliga klassrum har troligtvis sitt ursprung i att eleverna har bestämda platser, vilket omöjliggör alltför stora friheter för lärarna vad gäller att inreda klassrummet. De klassrum som rymmer praktiska ämnen ser lite annorlunda ut, vilket möjliggörs av att klasserna ofta delas upp i två grupper. Därmed krävs färre, men många gånger större, bänkar vilket också ger lärarna i dessa klassrum möjligheten att gruppera eleverna annorlunda.

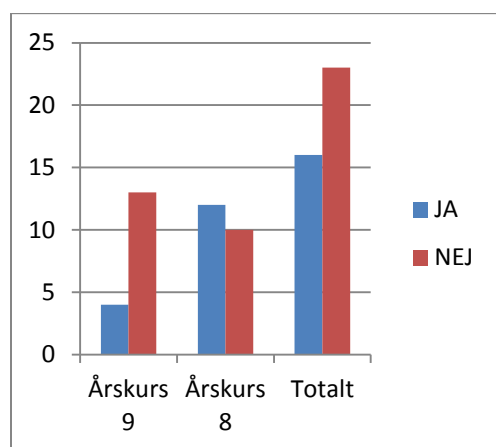
4.1 Enkätundersökningar

Fråga 1: Pratar era lärare med er om demokrati och elevinflytande?

Den första frågan gällde huruvida lärarna pratade med eleverna om demokrati och elevinflytande. I årskurs nio var de flesta, fjorton av sjutton elever, överens om att lärarna pratade om demokrati och elevinflytande med eleverna. I årskurs åtta menar några fler elever att lärarna inte pratar om demokrati och elevinflytande. Vi kan tolka de tre respektive sju avvikande

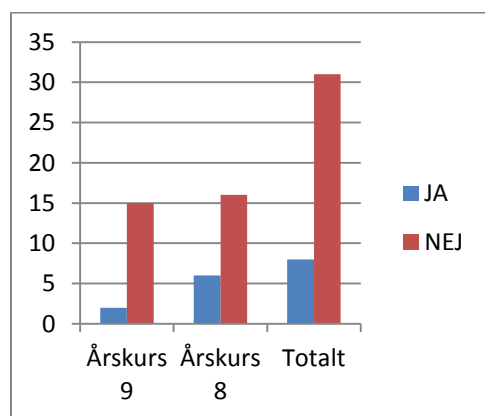
rösterna så att de har varit frånvarande under lektioner då demokrati och elevinflytande har diskuterats, eller också har de inte uppfattat dessa tillfällen som tillräckliga för att kallas samtal om demokrati och elevinflytande. Ett annat alternativ som inte ska förringas är förstås att några elever inte har läst frågorna särskilt noga och bara ringat in ett alternativ utan att bry sig om vad de ringar in, något som även gäller för samtliga frågor nedan.

Fråga 2: Tycker du att ni elever får lov att vara med och bestämma vad ni ska lära er i skolan?

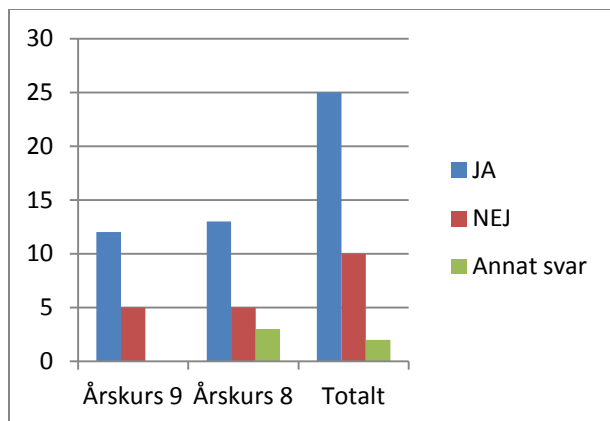
Den andra frågan handlade om elevernas upplevelser av att de får lov att vara med och påverka och bestämma *vad* de ska lära sig i skolan. Även här är klassen från årskurs nio relativt överens, tretton av sjutton elever ansåg att de inte hade något att säga till om angående innehållet i undervisningen. Klassen från årskurs åtta ger ett svar som tyder på en helt annorlunda syn, mer än hälften av eleverna menar att de får lov att vara med och bestämma vad de ska lära sig. Detta gör att frågan är lite svårare att tolka svaren på, de få elever i årskurs nio som anser att de får lov att påverka kan vara elever som någon gång har haft önskemål om undervisningen som därefter har införlivats. I ett sådant scenario spelar det troligtvis för eleven mindre roll om läraren redan har planerat att undervisa om det specifika ämnet, deras känsla är med stor sannolikhet att de har fått vara med och bestämma. Ett annat alternativ är att dessa fyra elever som känner att de får lov att vara med och påverka har missuppfattat frågan och tolkat den som påverkan på undervisningens praktiska delar såsom redovisningsform eller arbetsform. Att tolka svaren från årskurs åtta är lite snårigare, eftersom det här är en majoritet som menar att de får lov att påverka vad de ska lära sig. Detta skulle betyda att de får lov att vara med i planeringsstadiet, något de flesta lärare i intervjuerna menar att det inte finns utrymme för. Vi bör således inte helt avfärda

svaren som att de har missuppfattat frågan och tolkar den som att de får lov att påverka arbetsformer och redovisningsätt.

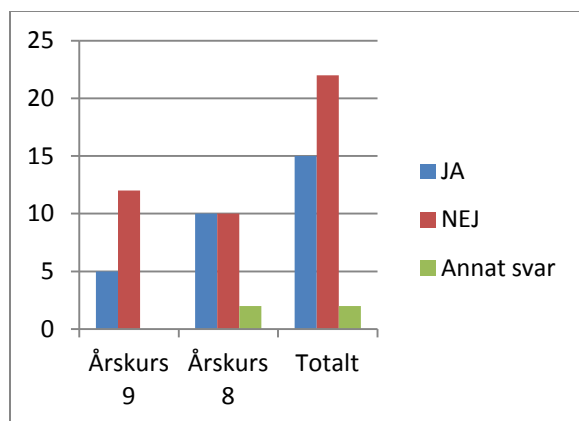
Fråga 3: Frågar era lärare vad ni vill lära?

Fråga tre var en slags förlängning av fråga två, då intresset riktades mot huruvida lärarna frågade eleverna vad de ville lära. Än en gång är eleverna från årskurs nio överens, femton av eleverna menar att deras lärare inte frågar dem om vad de vill lära sig. Detta svar stämmer också överens med svaret från fråga 2, där en majoritet menar att de inte får lov att påverka innehållet. Det är den här frågan de är mest överens om, bara två elever menar att lärarna frågar om vad de vill lära. Det är intressant att två elever upplever det som att deras lärare frågar dem vad de vill lära sig, och här bör en möjlig tolkning än en gång vara att det kan finnas elever som har missuppfattat frågan och tolkat lärares frågor om exempelvis undervisningsform som ett sätt för lärare att fråga vad de vill lära. I årskurs åtta svänger eleverna från den tidigare frågan, där mer än hälften tyckte att de fick lov att vara med och bestämma vad de ska lära sig. Här menar dock bara sex av eleverna att lärarna frågar vad de vill lära, ett något motsägelsefullt utfall. Svaren på fråga två och tre är heller inte spektakulära då vi går vidare till lärarintervjuerna, i vilka lärarna berättade att det fanns väldigt lite utrymme för eleverna att vara med och påverka innehållet i undervisningen.

Fråga 4: Tar era lärare hänsyn om ni kommer med förslag, till exempel hur ni vill redovisa eller arbeta?

Fråga fyra handlade om det mer praktiska inflytandet, om lärarna tar hänsyn till elevernas önskemål om redovisning och arbetssätt. Här är en majoritet av eleverna i årskurs nio, tolv av sjutton, överens om att lärarna brukar ta hänsyn till deras önskemål om sådant som redovisning eller hur de ska arbeta. Här ser vi att de flesta i klassen upplever att de har inflytande över arbetsformer och redovisningsformer. Att fem elever upplever att de inte har något att säga till om i undervisningen är intressant, inte minst då lärarna i intervjuerna pratade om att det var just i frågor rörande arbetsformer och redovisningsformer som eleverna hade möjlighet att påverka. Detta kan vara ett uttryck för frustration, att eleverna helt enkelt är så missnöjda med inflytandet i skolan att de har en känsla av att ingenting är bra. I årskurs åtta är också en majoritet av eleverna överens om att de får lov att påverka arbetssätt, redovisning och liknande. Tre elever väljer varken ja eller nej, utan skriver till en egen ”Ibland”. Detta ”ibland” kan tolkas som att dessa tre elever inte ser en tydlig tendens bland lärarna, utan menar att det är lika många som tar hänsyn som inte gör så.

Fråga 5: Om ni kommer med förslag som era lärare säger nej till, förklarar då lärarna varför han eller hon säger nej?

Den femte frågan var en förlängning av fråga fyra och berörde hur och vida lärarna, om de nekat till elevernas förslag, förklarade *varför* elevernas förslag inte genomfördes. Tolv av de sjutton eleverna i årskurs nio upplever att lärarna inte berättar varför deras förslag inte är genomförbara. En sådan upplevelse från elevernas sida kan bero på att lärarna helt enkelt säger nej och inte förklarar. För de elever som upplever att lärarna faktiskt tar sig tid att förklara kan vi spekulera i att de har varit i en situation där de har haft mer tid och utrymme att få en förklaring. I årskurs åtta ser det helt annorlunda ut, lika många svarar ja som nej och än en gång är det elever som skriver in sitt eget ”ibland”, denna gång två elever.

Den sjätte och sista frågan var en öppen fråga där eleverna fick lov att skriva sina egna tankar om elevinflytande. Elva av de sjutton eleverna i årskurs nio valde att skriva ner några rader om deras syn på elevinflytande, och många kommentarer handlar om att elevinflytande är något som inte kommer till uttryck i skolan:

”Vi får inte påverka något. Lärarna bestämmer allt. Jävla skit.”

”Vi får vara med ibland men inte alltid.”

”Elevinflytande är när både eleverna och lärarna hjälps åt tillsammans. Man lär sig tillsammans.”

”Jag tycker att vi elever på skolan får vara med och bestämma lite men det skulle kunna bli bättre, vi elever får styra lite lektionerna och personligen är jag nöjd.”

I årskurs åtta valde sex av tjugotvå elever att skriva sina tankar, och de liknar i mångt och mycket det som framkommer även i årskurs nio:

”Jag tycker att vi ska få bestämma mer än vad vi får.”

”Elevinflytande är när man kan resonera med sin lärare och komma till ett förslag som båda är nöjda med.”

”Elevinflytande är bra tycker jag för om eleverna får vara med och bestämma hur man ska jobba blir man mer positiv när man väl ska jobba.”

4.1.1 Sammanfattning

Vi kan utifrån diagrammen konstatera att eleverna i årskurs nio upplever elevinflytandet på skolan som ringa. En av eleverna har en intressant mening om elevinflytande och menar att det är när både eleverna och lärarna hjälps åt. Denna elev menar vidare att elever och lärare lär sig tillsammans, vilket är en intressant tanke att bära med sig om elevinflytande. Den här eleven ser elevinflytandet som sådant som ett sätt att lära sig. I årskurs åtta går meningarna isär något mer, några menar att inflytandet inte alls är stort, medan andra menar att de får möjlighet att påverka ganska mycket. En av eleverna skriver om elevers inflytande som en motivationskälla, vilket är precis vad Dewey talar om.³⁸ Sammantaget kan dock konstateras att eleverna i årskurs åtta och nio är överens i frågorna som rör elevinflytande: de vill ha mer av den varan.

³⁸ Dewey, John, *Demokrati och bildning*, (1999)

4.2 Intervjuer

4.2.1 Vad är elevinflytande?

Samtliga lärare fick frågan i intervjuerna vad de associerade med begreppet elevinflytande, vad det betydde för dem. Varje lärare har sin egen definition av begreppet, även om de liknar varandra i mångt och mycket. Alla lärare är överens om att elevinflytande är viktigt, men någon gemensam syn på vad begreppet innebär finns inte. Linus och Rickard har en ganska likartad syn:

L: Att eleverna får vara med och påverka min planering. Vara med och välja vissa delmoment, typ hur de ska bli testade, hur undervisningen ska ske.

R: Att eleverna får lov att vara med och besluta om olika frågor som har med skolan att göra, ha ett visst inflytande i ämnet.

Båda lärarna ser på elevinflytande som ett begrepp och ett sätt att arbeta, elevinflytandet har en praktisk dimension. Gemensamt är också att de ser elevinflytande som något som finns med i vissa delar av det som rör skolan och deras undervisning. Simon ser på elevinflytande på ett annat sätt:

S: Ja, det är del av processen, en del av vardagen. Det står i våra styrdokument att vi ska främja elevinflytande som en demokratisk form. Jag menar allmänt om man gör en bra planering kommer man överens med eleverna. Har de inflytande i planeringen, då är en stor del av arbetet redan klart.

Simon ser inte på elevinflytande enbart som en praktisk del av skolan, utan som något som ska finnas med i hela organisationen. Han pratar om att ta med eleverna redan i planeringen av ett arbetsområde, vilket han är ensam om att göra. Citaten tyder på att lärarna på skolan behandlar begreppet elevinflytande på olika sätt, vilket också påverkar deras sätt att arbeta praktiskt med elevinflytandet. Samtliga lärare är dock överens om att det finns vissa förutsättningar för ett fungerande elevinflytande, och det är många faktorer som spelar in.

4.2.2 Elevinflytande i undervisningen

Då många av lärarna ser elevinflytande som ett praktiskt redskap används det också främst kring de praktiska delarna av undervisningen. Praktiska delmoment såsom att bestämma hur de ska arbeta och hur de ska bli testade är återkommande delar som samtliga lärare menar är en viktig del av inflytandet i undervisningen. Lärarna använder sig dock av olika metoder för att uttrycka elevinflytandet. Linus använder sig av sociala medier som Facebook för att låta demokratin han lär ut om komma till uttryck även i klassrummet. Varje klass har en sluten grupp på Facebook där han lägger ut frågor om hur eleverna vill arbeta:

L: Jag har Facebook-klubbar med varje klass där jag lägger upp frågor som de får vara med och rösta och bestämma. Alla eleverna är med där.

Linus berättar att deltagandet i dessa omröstningar, som kan handla om ifall eleverna vill göra ett grupparbete eller ha ett prov på området de arbetar med, varierar från klass till klass men att det oftast är åtminstone drygt hälften av eleverna från varje klass som deltar. Det visar på att eleverna vill vara med och bestämma, men också att det är väldigt individuellt. Linus menar att det oftast är elever som strävar efter höga betyg som vill påverka hur de ska redovisa, de vill ofta ha stora skrivuppgifter där de får möjlighet att utveckla resonemang och visa sina kunskaper.

Något som lyfts av både Simon och Rickard då de pratar om elevinflytande i praktiken är elevers mognad och ansvar. De menar båda att elevinflytandet ibland hämmas av att eleverna inte är beredda att ta det ansvar som de menar krävs, de menar att elevinflytande även om det är en rättighet måste komma med någon form av motprestation och tas på allvar:

R: Det är mycket snack... de har många åsikter, men de klarar inte riktigt att ta ansvar anser jag. Jag kan tycka att det är lite väl mycket krav, men de förväntar sig ingen motprestation.

S: Mer inflytande är förknippat med mer ansvar också. Om eleverna har inflytande, så är det mer logiskt att de tar mer ansvar, tycker jag. En del är väldigt mogna och kapabla att ta beslut, fast ibland överdriver de i sina önskemål. Det är en balans, men det går så länge det är någorlunda konstruktivt och realistiskt.

Rickard menar att ett av problemen är att eleverna inte är mogna att ta ansvar, något han menar delvis beror på att de inte är tränade i att ta ansvar. Han hade önskat att eleverna var bättre rustade och bättre tränade från tidigare år att förstå att det kommer ett ansvar med inflytande.

Intervjuerna visar på att lärarna ser vissa problem med att få med sig eleverna från början, och även att det kan vara svårt då eleverna inte alltid är mogna att ta ansvaret som kommer med inflytande. Paula berättar dock om det nionde året i textilslöjd, som skiljer sig mycket från övriga år och ämnen. Detta år är helt annorlunda mot de andra, under vilket eleverna helt på egen hand får planera sitt arbete. Efter många år av att göra vad läraren säger menar Paula att eleverna uppskattar friheten och ansvaret som det innebär. Inom ramen för vad som är möjligt i mån av tid och ekonomi får eleverna själva bestämma:

P: Hela året är deras, det vet de redan när de börjar högstadiet. Det ser de fram emot. De niorna jag har i år hade många gjort sina planeringar hemma i sommar. De kom med tygprover, prislestslag... de är jätteduktiga och de älskar hela året eftersom de får styra det själva.

Frågan ställs om hon anser att ett sådant arbete hade kunna fungera med de yngre årskurserna, men hon menar att så inte är fallet:

P: Det är inte möjligt, för om man inte kan tekniken och kan området går det inte. Alla elever har något de väldigt gärna vill göra redan i trean och vill ofta inte börja med något enkelt. De är orealistiska i sina förväntningar och tror att de är jättebra på allt. Men man måste kunna många tekniker för att klara textilslöjden.

4.2.3 Den nya läroplanen

I och med att Lgr11 ersatte Lpo94 har förutsättningarna för att arbeta med elevinflytande förändrats något. De intervjuade lärarna är i mångt och mycket överens om att det centrala innehållet i den nya läroplanen styr mer än vad som var fallet tidigare, däremot går meningarna isär något om hur mycket detta faktiskt påverkar deras sätt att arbeta. Paula trycker mycket på att det har försvårats sedan Lgr11 infördes:

P: Det har förändrats med Lgr11, det har blivit *mindre* elevinflytande tycker jag eftersom det är så många mål som ska uppnås. Det är mer styrda ramar, och där begränsar man valfriheten samtidigt, mycket mer i den nya läroplanen än i den tidigare.

Den tydliga markeringen vid ordet ”mindre” är en indikation på att Paula upplever den nya läroplanen som hämmande för elevinflytandet, vilket också bekräftas då hon talar om styrda ramar och begränsning av valfrihet. Paula hade gärna sett att läroplanen inte var så styrande, och bestämde vad som skulle göras. Även de andra lärarna pratar om att Lgr11 gör deras ämne mer styrt, men också att Lgr11 erbjuder en tydlighet som inte fanns tidigare:

L: Innan kunde jag i princip läsa vad jag ville. Det kan jag inte längre, så på så sätt har det blivit svårare för både mig och eleverna att påverka innehållet. Vi är mer styrda nu. Det eleverna kan påverka är lite mer basic, de kan påverka hur de ska bli testade och hur vi ska jobba. Annars tycker jag att det är svårare idag. Själva innehållet... Där är det jag och styrdokumentet som bestämmer.

S: Det är mer tydligt och på något sätt... har man i tankarna hela tiden att det har kommit en del nya grejor också, som man ska bearbeta på grundskolans nivå. Det är mer tydligt.

Både Linus och Simon menar att införandet av Lgr11 har inneburit att deras arbete har blivit mer styrt, och att det idag är tydligare vad eleverna ska lära sig. Det centrala innehållet har gjort arbetet med elevinflytande inte får lika mycket utrymme idag. Men trots detta är det inte alla lärare som upplever att de har tvingats att ändra sig helt i inställning till elevinflytande och hur arbetet med detta fungerar. Rickard är en av dem:

R: Det finns ju ett centralt innehåll som vi måste gå efter, men man kan ju anpassa det lite efter om eleverna har idéer. Som i hemkunskap kan jag ge eleverna viss frihet att välja redan i början av terminen vad vi ska laga. Man måste göra det klart för eleverna att vi har ett centralt innehåll, och sen kan man kanske inom det centrala innehållet låta dem bestämma vissa saker. Till exempel vilken ordning. Men ärligt talat så har det inte skett någon större förändring för mig, mitt sätt att arbeta.

Även Simon är inne på ett liknande spår:

S: Jag kan inte... jag tycker inte att jag har förändrats så mycket. Jag försöker jobba på linjen att man lär för livet, och då är det inte så stora förändringar.

Här ser vi hur Simon menar att trots att Lgr11 har inneburit en förändring, såsom att det har tillkommit nya delar som ska genomföras i grundskolan och att det har blivit tydligare, har hans eget arbete kring elevinflytande i undervisningen inte förändrats särskilt mycket.

4.1.5 Sammanfattning

För att sammanfatta intervjuerna kan vi konstatera att lärarna har en ganska lika syn på vad elevinflytande är, samt att de nya läroplanerna är mer styrande. De har däremot ganska olika syn på möjligheter att arbeta med elevinflytande, samt i vilken grad de nya läroplanerna styr deras arbete. Vi kan se att de två praktiska ämnena tycks öppna upp något mer för eget ansvar och inflytande för eleverna, medan de teoretiska ämnena styrs mer av det centrala innehållet. Lärarna menar också att elevinflytande och ansvar går hand i hand och det är där de ser problemen, de upplever att de flesta av eleverna inte klarar av det ansvar som kommer med mer inflytande då det är en fråga om mognad. Det som framkom under intervjuerna stämmer med andra ord ganska bra överens med vad tidigare forskning på området säger om elevinflytande, nämligen att de flesta lärare menar att det finns ett begränsat utrymme för elevinflytande.

5. Analys och diskussion

Nedan presenteras en sammanfattande analys av lärarintervjuer och elevsvaren från enkätundersökningarna. Denna analys delas upp i tre delar för att i möjligaste mån, och i struktureringssyfte, svara mot uppsatsens syfte och undersökningsfrågor.

5.1 Begreppet elevinflytande

Sett till intervjuerna med lärarna på skolan skiftar inte synen på vad elevinflytande *är*. De är alla överens om att elevinflytande handlar om att eleverna ska få lov att vara med och påverka undervisningen, men inte nödvändigtvis redan i planeringsstadiet. Delmoment såsom hur de ska arbeta och hur de vill bli testade är återkommande punkter som lärarna menar är möjliga för eleverna att påverka. Lärarna resonerar inte direkt kring vilka olika möjligheter begreppet elevinflytande bär med sig, de har en ganska klar syn på vad medinflytande för elever är och vilka möjligheter och begränsningar som kommer med det. Vad detta fenomen beror på är svårt att svara på, men en personlig tanke är att det krävs en hel del tanke och reflektion för att kunna formulera sina tankar kring ett så pass abstrakt och subjektivt begrepp. Om inte tid och möjlighet till detta och andra pedagogiska samtal ges i skolans värld blir det också svårt för lärarna att göra sig en klar uppfattning, vilket i sig tur kan påverka lärarnas arbete negativt. Intervjuerna pekar på vad Amelie Tham menar med att olika lärare tolkar begreppet på olika sätt, vilket också påverkar hur lärarna arbetar med elevers inflytande och därmed blir eleverna beroende av lärarnas tolkning.³⁹ I fallet på den skola där intervjuerna är genomförda innebär det för elevernas del att de är beroende av vad lärarna avser med begreppet, men då de menar att eleverna bör få vara med och bestämma om delmoment kan vi fortfarande kalla det för makt som gemenskap.

I enkätundersökningarna med eleverna framkommer inte många tankar kring just begreppet elevinflytande, eleverna har mer fokus på hur elevinflytandet kommer till uttryck. En elev menar dock att elevinflytande handlar om att lära tillsammans, en intressant kommentar eftersom denna

³⁹ Tham, Amelie, *"Jag vill ha inflytande över allt"*, (1998)

syn på elevinflytande inte framkommer i någon intervju. Här är en elev som, kan vi anta, ser elevinflytandet som ett medel i läroprocessen. Att se inflytande som ett sätt att växa och utvecklas hänger samman med skolans demokratiska uppdrag, och här kan vi även se Deweys teori om delaktighet som ett medel i elevens egna tankar. En annan elev menar att elevinflytande innebär att man resonerar och kommer fram till något som båda parter är nöjda med. Här kan vi se en tydlig koppling till Forsberg och maktbegreppet som en gemenskap, att den enes makt stärker den andres makt och att det inte alltid handlar om att få sin egen vilja fram.⁴⁰ Här kan vi också se vad läraren Simon pratade om, nämligen vikten av att ha med eleven och att en planering som involverar eleven underlättar hela arbetsprocessen.

5.2 Elevinflytande i undervisningen

Det tydligaste elevinflytandet vi ser i lärarintervjuerna är det som sker på textilslöjden under det nionde året. Efter att ha fått uppgifter bestämda åt sig under sex års undervisning får de sitt sista år på högstadiet bestämma och planera helt själva, inom ramen för vad som är möjligt i förhållande till tid, kostnad och kunskap. Här får eleverna vara delaktiga och medbestämmande i sin undervisning, vilket också speglar deras intresse för vad de gör. Det är just denna delaktighet som Dewey menar är så essentiell i all undervisning. Elever som får lov att vara med och bestämma har generellt sett ett ökat intresse för ämnet och visar större entusiasm, vilket i sin tur påverkar resultatet.⁴¹ Här kan vi även se ett elevinflytande som gynnar samtliga inblandade, att makten här ligger hos både lärare och elev. Läraren som låter sina elever ta ansvar menar att de klarar av det och att det märks att eleverna uppskattar den självständighet som det innebär. Det verkar utöver detta även gynna läraren, som talar väldigt varmt om det nionde skolåret i textilslöjd.

Bortsett från textilslöjden syns, utifrån lärarintervjuerna, inte mycket elevinflytande från planeringsstadium på skolan. Lärarna menar att det inte är möjligt för eleverna att vara med och bestämma innehållet, men att de gärna får lov att ha åsikter om undervisningsform eller redovisningsform. Eleverna å andra sidan tycks inte hålla med om att det inflytande de får lov att

⁴⁰ Forsberg, Eva, *Elevinflytandets många ansikten* (2000)

⁴¹ Dewey, John, *Demokrati och bildning*, (1999)

ta är vare sig stort eller tillräckligt. Av enkätundersökningarna framkommer att eleverna anser att deras inflytande är ringa. De flesta av dem menar att de ibland får lov att vara med och bestämma, till exempel gällande undervisningsform och redovisningsform, men att det inflytande de har inte är tillräckligt. Om grundsynen är att elevinflytandet existerar i alla relationer i skolan bör vi först konstatera att inflytandet i detta fall handlar om en, som eleverna uppfattar det, väldigt liten del av skolgången och inläringen. Vidare är de flesta av eleverna inte nöjda med den medbestämmande roll de i dagsläget har i skolan. Frågan blir då om detta inflytande är positivt för eleverna och om det faktiskt gynnar deras skolgång. Frustrationen och uppgivenheten som lyser igenom i elevsvaren, tillsammans med lärarnas konstaterande att elevinflytandet i skolan faktiskt har minskat, gör att vi kan anta att det inflytandet som omnämnt inte är enbart positivt. Om eleverna inte upplever att det inflytande de har är positivt bör vi vara öppna för att säga att detta i så fall missgynnar dem. Detta fenomen, att lärarna anser att elevinflytandet är tillräckligt samtidigt som eleverna anser att det får för lite av varan, är något vi ser i den tidigare forskningen i ämnet.⁴² I detta avseende kan vi tala om makt som dominans, lärarna bestämmer vad eleverna får lov att vara med och påverka, och har även företräde då det gäller att införliva de delar av undervisningen som eleverna faktiskt får lov att vara med och bestämma.

Rickard är den enda som resonerar kring hur man kan arbeta med elevinflytande även kring innehållet. Då han säger att det går att anpassa planeringen efter elevernas önskemål menar han att detta går att göra redan i början av terminen. Har vi dessutom i åtanke vad Linus sa om att eleverna oftast vill läsa sådant som finns i det centrala innehållet borde det inte vara svårt för lärarna att tillmötesgå elevernas önskemål. Sett till elevsvaren är det dock en stor majoritet som menar att de inte får lov att vara med och påverka undervisningen. Dessa olika svar kräver uppmärksamhet, för här ser vi en tydlig oenighet. På samma sätt som vi måste vara öppna för möjligheten att eleverna har missuppfattat frågan anser jag att vi måste vara öppna för möjligheten att lärarna kanske förskönar sanningen lite i sina intervjuvar. Då det handlar om lärarnas personliga uppfattningar om elevinflytande och sitt eget sätt att arbeta med detta menar jag inte att lärarna har *fel*, de tycker troligtvis att de har ett väl fungerande arbetssätt med elevinflytande utifrån de förutsättningar som finns med Lgr11 och det de kallar elevers

⁴² Aspán, Margareta, *Att komma till sin rätt*, (2005), Selberg, Gunvor, *Främja elevers lärande genom elevinflytande*, (2001)

mognadsnivå och ansvar. Men oavsett vilket är det ett stort problem att eleverna anser sig så förpassade i planeringen av undervisningen, och att de anser att det inflytande de får lov att ta inte är tillräckligt. Ett sådant scenario pekar mot att lärarnas upplevelser av sin egen undervisning inte alltid stämmer överens med elevernas uppfattningar om densamma, samt att dialogen inte fungerar till allas önskvärda fördel.⁴³

Just elevernas mognad, ålder och ansvar diskuteras av tre av de fyra lärarna. De är ganska överens om att elevernas inflytande och ansvar bör öka med åldern, och att det handlar om att öva eleverna i att ta ansvar för att kunna vara med och bestämma. Men även här handlar det om individen, några elever är väldigt engagerade och klarar av ansvaret som kommer med inflytande men om vi ser till Rickard och Paulas svar i intervjuerna upplever de att eleverna inte alltid klarar av att ta det ansvaret som krävs, och att det, med Rickards ord, är mycket ”snack”. Även Simon diskuterar elevernas vilja att ta ansvar, och han tar upp en viktig aspekt: alla förändringar och önskemål måste inte genomföras snabbt och direkt, ibland tar det tid och ibland måste eleverna få lov att ta den tiden som krävs.

5.3 För- och nackdelar med styrdokumentet

I frågan gällande hur den nya läroplanen har förändrat lärarnas sätt att arbeta med elevinflytande är de intervjuade lärarna oense. Två av dem menar att arbetet definitivt har försvårats. Det centrala innehållet, måluppfyllelse och övriga riktlinjer gör att dessa lärare upplever att det är betydligt svårare än innan för eleverna att vara med och bestämma. De två andra menar att det visst går att inkorporera elevinflytande, även om det sker på ett annat sätt. Här går också tankarna isär gällande huruvida de nya kursplanerna är positiva eller negativa. Några av lärarna menar att de nya kursplanerna har fördelar som väger upp det minskade elevinflytandet, de menar att en likvärdig skola på nationell basis är viktigare än elevinflytande. Andra menar att de gärna hade sett mer av elevinflytandet, och att de nya läroplanerna inte har gjort deras eller elevernas arbete i skolan enklare eller bättre. En av lärarna menar också att det går att kombinera elevinflytande med Lgr11 och dess centrala innehåll, så länge eleverna får reda på det centrala

⁴³ Aspán, Margareta, *Att komma till sin rätt*, (2005)

innehållets förutsättningar och begränsningar. Här kan vi se hur olika lärare resonerar kring elevinflytandet i praktiken, och än en gång kan vi se en överensstämmelse med vad Amelie Tham säger om att eleverna ständigt är beroende av hur vuxna ser på och värderar elevinflytandet.⁴⁴ Den lärare som menar att elevinflytande är svårt att kombinera med Lgr11 och den lärare som anser att det går ger troligtvis eleverna inflytande på väldigt olika nivåer.

Tidigare skiften mellan läroplaner har haft en positiv inverkan på elevinflytande, såsom Danell visar att skiftet från Lgr80 till Lpo94 hade eftersom elevinflytandet fick en tydligare roll och även en tydligare beskrivning på hur detta inflytande skulle komma till uttryck.⁴⁵ Skiftet från Lpo94 till Lgr11 är om vi ser till lärarintervjuerna i detta avseende annorlunda. Den nya läroplanen nämner också elevinflytande, men plockar samtidigt bort elevers möjlighet att påverka innehållet i undervisningen, eftersom det centrala innehållet styr varje ämne på ett sätt som inte var fallet tidigare. Många lärare är nöjda med detta då de menar att vi får en mer likvärdig skola på nationell basis, trots att det sker på bekostnad av elevinflytandet. Problemet här blir, menar jag, att det finns lärare som värdesätter sitt eget arbete och yrke mer än elevernas rättigheter. Här, liksom i många andra frågor i skolan, handlar det om en balansgång. Vad bör ske på bekostnad av vad? De flesta av lärarna anser att de nya kursplanerna är bättre än de förra, och det är också en viktig poäng att göra. Det kan bero på att dessa lärare upplever att deras egen roll har förändrats mycket de senaste åren och att det måste finnas en gräns för hur mycket eleverna kan vara med och bestämma. Något som är nämnvärt här är att ingen av lärarna i samband med detta tog upp demokratins roll i samhället i sådana resonemang, att skolan bör svara mot samhällets demokrati i vilken ingen människa får precis vad den ber om eller önskar.

5.4 Slutsats

Syftet med denna uppsats var att ta reda på hur lärare och elever på en och samma skola såg på begreppet elevinflytande, hur detta fungerar i verkligheten samt hur lärarna hanterar elevinflytande i förhållande till styrdokumentet. I resultatet och analysen framkom att lärarnas grundsyn på elevinflytande är att det är viktigt, men deras sätt att prata om elevers faktiska

⁴⁴ Tham (1998)

⁴⁵ Danell (2006)

inflytande skiljer sig åt liksom deras attityder till detta arbete. Lärarna diskuterade inte begreppet elevinflytande, trots försök att föra in samtalen på ämnet. Däremot skrev elever i enkätundersökningar om begreppet elevinflytande, bland annat att det var att lära sig tillsammans och diskutera sig till en lösning som var godtagbar för både elev och lärare. Synen på vad elevinflytande är ser vi alltså skiljer sig en del, inte minst eftersom lärarna ser väldigt praktiskt på begreppet.

Gällande inflytandet i undervisningssammanhang har lärare och elever ganska olika syn. Lärarna menar att de låter eleverna vara med och bestämma delmoment såsom arbetsformer, redovisningsformer, provdatum etc., men elevernas enkätsvar visar att de inte upplever det. Detta tolkas som att lärarna inte är tillräckligt tydliga med att även om eleverna inte kan påverka innehållet så är även praktiskt inflytande närvarande i skolan. Problemet ligger i att eleverna inte anser att detta inflytande är tillräckligt. Det är precis vad mycket av litteraturen handlade om, att elever och lärare står långt ifrån varandra i frågor som rör elevinflytande. En rimlig tanke med detta i bakhuvudet är att lärare och elever i detta fall måste komma varandra närmre och diskutera frågor som rör elevinflytande mer.

Skiftet mellan läroplanerna Lpo94 och Lgr11 har påverkat lärarna i olika grad. De är överens om att den nya läroplanen styr deras arbete mer än tidigare läroplaner har gjort, men i diskussioner kring om skiftet har försvårat deras arbete går meningarna isär. Två av lärarna menar att det är svårare idag, medan två av dem inte anser att de har förändrat sitt sätt att arbeta. Ingenting i intervjuerna tyder på att det finns ett på skolan gemensamt arbete för elevinflytande bortsett från de formella klass- och elevråden. Detta är i sig ett problem, som även går att applicera på andra områden i skolans värld; om lärare inte utbildas och uppmuntras i arbetet med elevinflytande är detta ingenting som kommer av sig självt.

En intressant aspekt är att ställa lärarna med teoretiska ämnen mot varandra och lärarna med praktiska ämnen mot varandra. Läraren i SO-ämnena har en helt annan inställning till elevinflytande än läraren i matematik och NO-ämnena. Den förra menar att det är viktigare att ha en likvärdig skola, även om det kommer på bekostnad av elevinflytandet, medan den senare menar att hans arbete med elevinflytande inte har förändrats särskilt mycket sedan Lgr11

infördes. Den förra talar om elevinflytande på valda delar av ämnet, medan den senare menar att hela hans arbete är en process tillsammans med eleverna. Här ser vi alltså att elevinflytande handlar mycket om läraren och dennes sätt att tolka begreppet och tillämpa det i undervisningen. Lärarna i de praktiska ämnena har en likartad syn på elevinflytande, men de pratar om det på olika sätt. Textilslöjdläraren pratar väldigt engagerat om elevinflytande, men menar att Lgr11 har försämrat möjligheterna att arbeta med detta inflytande. Hemkunskapsläraren å andra sidan menar att om man bara förklarar och pratar om vilka begränsningar Lgr11 innebär så finns möjligheter för eleverna att vara med och bestämma även innehållet.

Vi bör fråga oss om hur mycket utrymme det finns för lärare att arbeta med elevers inflytande i undervisningen. De lärare som har intervjuats till denna uppsats menar att elevinflytande är viktigt, men bara en av dem, textilslöjdläraren, verkar ha funderat djupare kring elevinflytande och dess plats i undervisningen och i relation till styrdokumentet. Det som är intressant är också att hon var den enda av lärarna som ställde upp på en intervju spontant. De andra intervjuerna bokades till en annan dag, och de svar som gavs där var inte alls lika omfattande och tydliga. Detta bör tolkas som att läraren som spontant ställde upp på en intervju hade ett intresse för elevinflytande, och det var intrycket som gavs under intervjun. Detta är en viktig aspekt att lyfta fram, eftersom det visar att lärare inte ges eller tar sig den tid som krävs för att formulera tankar kring och ta fram metoder för ett arbete med ökat elevinflytande, trots att elevinflytande är en rättighet och möjlighet för både elever och lärare.

5.4.1 Fortsatt forskning

Då denna uppsats är en inblick i hur elevinflytandet fungerar på en specifik skola är den inte statistiskt tillförlitlig gällande elevsvar och inte heller gällande för landets eller ens regionens lärarkår. Däremot är frågorna som ställts i denna uppsats intressanta att undersöka i ett vidare perspektiv, och en uppsats med större omfång skulle kunna innefatta fler skolor att undersöka vilket dessutom ger en möjlighet för en komparativ studie om hur skolor i samma region arbetar med elevinflytande. Utöver detta vore en djupare undersökning av hur det centrala innehållet i kursplanerna i Lgr11 påverkar arbetet med elevinflytande intressant, sett till att det i denna uppsats framkommer att det finns en del upplevda svårigheter med att kombinera den nya kursplanen med elevinflytande.

Referenslista

Aspán, Margareta, *Att komma till sin rätt – barns och vuxnas perspektiv på ett skolprojekt för ökat elevinflytande*, Stockholm, Pedagogiska institutionen, Stockholm Universitet, 2005

Backman, Jarl, *Rapporeter och uppsatser* Lund, Studentlitteratur, 2008 (andra upplagan, 2010)

Danell, Mats, *Vad händer i skolans hus? en studie av hur lärare uppfattar och formar elevers inflytande*, Luleå, 2003

Danell, Mats, *På tal om elevinflytande – hur skolans praktik formas i pedagogers samtal*, 2006 (hämtad från <http://epubl.ltu.se/1402-1544/2006/06/LTU-DT-0606-SE.pdf> 2012-09-13)

Dewey, John, *Demokrati och utbildning*, Göteborg, Daidalos, 1999

Forsberg, Eva, *Elevinflytande eller vanmakt? En rapport från SLAV-projektet*, Uppsala Pedagogiska institutionen, Univ., 1992

Forsberg, Eva, *Elevinflytande i ett didaktiskt perspektiv, en observationsstudie inom matematik*, Uppsala Pedagogiska institutionen, Univ., 1994

Forsberg, Eva, *Elevinflytandets många ansikten*, Uppsala, 2000

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (hämtad från <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> 2012-10-05)

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011, Stockholm, Skolverket, 2011

Selberg, Gunvor, *Främja elevers lärande genom elevinflytande*, Lund, Studentlitteratur, 2001

Skolverkets arbete med elevinflytande och arbetssätt och arbetsformer i skolan, Stockholm
Skolverket, 1998

Sundgren, Gunnar, i *Boken om pedagogerna*, red. Anna Forssell, Stockholm, Liber, 2005

Tham, Amelie, "*Jag vill ha inflytande över allt*" (*en bok om vad elevinflytande är och skulle kunna vara*), Stockholm, Skolverket, 1998

Trost, Jan, *Enkätboken*, Lund, Studentlitteratur, 2007

Bilaga – enkätundersökning

1. Pratar era lärare med er om demokrati och elevinflytande?

JA NEJ

2. Tycker du att ni får lov att vara med och påverka och bestämma vad ni ska lära er i skolan?

JA NEJ

3. Frågar era lärare er vad ni vill lära er?

JA NEJ

4. Tar era lärare hänsyn om ni kommer med förslag, till exempel hur ni vill redovisa eller arbeta?

JA NEJ

5. Om ni kommer med ett förslag som era lärare säger nej till, förklarar då lärarna varför han eller hon säger nej?

JA NEJ

6. Skriv gärna dina tankar om vad elevinflytande är!

Tack för hjälpen!